

Az örökségesítés kérdése a német nemzetiségi néprajzi kutatásokban

MARINKA Melinda

MTA-DE Néprajzi Kutatócsoport, Debrecen
marinkamelinda@yahoo.co.uk

Az utóbbi években egyre több tanulmányban olvashatjuk a kulturális örökség és az örökségesítés fogalmak néprajzi szemléletű konceptualizálását. A diskurzusok többféle kontextusból közelítik meg a témát, az általános érvényű ismeretek átfogó képe mellett, találkozhatunk olyan esettanulmányokkal is, amelyek gyakran egy-egy közösség identitásfenntartó tevékenységéhez kapcsolódnak vagy esetleg egy-egy szokáscelemek bemutatásán keresztül, illetve egy adott tárgycsoport vonatkozásában közelítenek a patrimonizáció fogalmához. A kulturális jelenségek örökségesítését a muzealizálódás oldaláról is elemzik úgy, mint az emlékezettermelés értelmezése felől. Gondolatvázakat felsorakoztató rövid tanulmányomban¹ mindezt a német nemzetiségek körében – kiemelten az északkelet-magyarországi német telepítésű városokban/falvakban – végzett néprajzi kutatásaimra vetítve járom körül, történetileg csak az utóbbi évtizedekre visszpillantva. Nem kívánok kutatástörténeti áttekintést nyújtani, hanem a jelenben végzett kutatásokban felmerülő kérdések egy részét sorakoztatom fel. Ezek részben más nemzetiségeknél is jelentkezhetnek, sajátos színezeteik viszont jelzik a nemzetiségi különbözőségeket.

Kutatásom során kiemelt kérdésként merült fel, hogyan illeszkedik az örökségelem, az értékközvetítés és az identitásfenntartás „eszközrendszerébe”, milyen értelmezési kereteket nyújthat a nemzetiségi identitás kutatásához? Milyen állagmegóvási, mintakövetési és reprezentációs gyakorlatokat köthetünk az örökségesítéshez? Az alapvetően meghatározott emlékezeti terek kontextusában hogyan értelmezendő az örökségesítés? A megőrzés problematikája hogyan jelentkezik a társadalmi és a környezeti térben? A hartogi megfogalmazáshoz igazodva az identitás felé mutató örökség, emlékezet, megemlékezés rendszerét a közösségépítés szempontjából, többféle örökségelem kontextusában közelítem meg.²

Hartog az örökségesítés értelmezése kapcsán kortársi elgondolásokról merítve nézi a fogalom mögött meghúzódó időhöz való viszonyt. Az emlékezet és örökség kontextusában, tér-idő viszonylatában megfogalmazódik az „elmúzeumosodás” jelensége, mintegy a jelenhez

¹ A szerző az MTA-DE Néprajzi Kutatócsoport tudományos munkatársa, a tanulmány a Bolyai János Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült.

² Kérdésfeltevéseim egyértelműen bővebb értelmezési keretet igényelnek, melyek teljes körű kifejtését jelen gondolatösszegzés terjedelmi keretei nem teszik lehetővé, itt csak egy-egy példát ismertetek, utalásszerűen a téma körvonalazásához, bővebb kifejtésükre egyébként más munkámban vállalkozom.

való közelítés következményeként, amikor is a jelen önmaga historizálására törekszik.³ A kulturális örökség kérdése sokkal korábbra nyúlik vissza, mint az elmúlt 20–30 év rehabilitációs folyamatainak életben tartási mechanizmusai, melyet egyfelől muzealizációként értelmezhetnek, ugyanakkor a társadalom egészére, annak cselekedeteire kiterjesztett fogalomként fogják fel.⁴ Hartog maga is kérdésként teszi fel, hogy mindez nem más volna, mint múzeumalkotás, de múzeumi zártság nélkül, egyfajta társadalmi múzeumot létrehozva?⁵ A történelmi múlt előhívása ez, melynek részeként egy-egy területen belül örökség helyek létrehozása látható az identitás fenntartásához. Az újszerű terek megalkotása mellett, azonban látunk arra is gyakorlatot, amikor a már meglévő térre való figyelemfelkeltő funkcióval alkotnak vagy újratermelnek elemeket. A meglévő hely vagy a megalkotott lesz a történelmi múlt köre szerveződő események tere. Olyan tér, amely az identitásfenntartásban eszközként szolgál, ahol az örökség „fogyasztása” megvalósulhat, ahol az időbeliség és az egyediség is megjelenik az örökség részeként.⁶ Olyan ez, mintha az aktív nemzedék feladatának, sőt felelősségének érezné tevékenységét az örökség védelmében, a jövő nemzedéke számára. Ami múltban van, azt feléleszti, és amit tud, arról nyomot hagy a térben, mintegy mementóként. Erre a gondolatra jut Hartog, amikor „múzeáló” látásmódnak nevezi a folyamatot, és amikor feltételesen meghatározza az örökség fogalmát.⁷

„...Ha ma az örökség nem más, mint ami meghatározza, hogy mik vagyunk, az örökségésítés parancsoló hajlama, amely maga is az emlékezeti köteletség foglya, megkülönböztető kegye marad annak a pillanatnak, amelyben élünk, illetve amit megélünk: jelenhez fűződő viszony és a prezentizmus egyik megjelenési formája.” [...] „Akár igényként jelenik meg, akár kötelezettségnek mutatja magát, akár jogként követelik, az emlékezet ugyanezzel a lépéssel a prezentizmusra adott választ jelenti, illetve ez utóbbinak tünete. Ugyanez igaz az örökségre is. Ám valamivel mégis több, az időtapasztalat, és végső soron az idő rendje szempontjából. A környezet örökségésítése, amely a fogalom legújabb és minden bizonnyal a legerőteljesebb kiterjesztését jelzi, kétségtelenül a jövő, vagy a jelen és jövő közötti új kölcsönhatásokat eredményez.”⁸

Az időtapasztalat mellett mindenkor fontos szerepet játszik a hely, amelyben a kultúra megmutatkozhat. Ha „...a kultúra [...] a »hely« tartozéka, az arra jellemző elidegeníthetetlen lényegi minőség megnyilvánulása...”⁹, akkor annak elemeit tekintve számos jelet olvashatunk egy adott helyen, amely a kultúra állapotát jelzi. A helybe táplált jelek kutatásunk szempontjából tehát fontos információt

³ Vö. Hartog 2006: 175–176.

⁴ A fogalom értelmezéstörténetéhez lásd: Jakab–Vajda 2018: 7–10.

⁵ Hartog 2006: 176.

⁶ Vö. Hartog 2006: 177.

⁷ Hartog 2006: 179–180.

⁸ Hartog 2006: 179–180, 184.

⁹ Biczó 2011: 14.

közvetítenek. A hely reprezentációja a lakóhely, származási hely és tartózkodási hely hármának¹⁰ kontextusában értelmezve az „ott lakó”/ „hely” és a megjelenő „idegen” olvasatából is alapvető kérdéseket generál. Az „idegen” és az „hely” viszonyában a reprezentáció, illetve annak célja más lehet, ugyanakkor kapcsolódási pontokat találunk. Milyen okból vállalkozik a helybéli a saját településtörténet vagy éppenséggel a helyi néprajzi monográfia megalkotására, és milyen szerepe lehet ebben a látogatónak, olvasónak? Az odalátogató számára az adott helyhez fűződő tapasztalat a saját kulturális világlátás alkotóelemeiből és a hely kulturális sajátosságaiból adódik össze.¹¹ Ez esetben kérdés, hogy a látogató milyen céllal érkezik, és mit vesz észre, tehát mit lát a helyből? Észreveszi-e a hely nyújtotta kulturális jegyeket, ha nem kifejezetten arra fókuszáltan megy, – tehát hogyan mozog az az idegen a térben, aki nem szakmájának köszönhetően látogat oda? Hogyan látja az örökségesített elemeket a térben? Észreveszi-e az állagmegóvás igényét, annak felmerülését a kultúra fennállásának tekintetében az adott helyen? Kétpólusú játék a *Mit láttatnak és mit látnak?* (disz)harmóniájában. Kérdéses, hogy az örökségesítés elemeivel mennyire összeegyeztethető a saját csoporton belüli, a közösség újratereztetésének érdekében zajló tevékenység? Felmerül az is, hogy a turisztikai céllal megalkotott látványelemek és a kultúrából kiemelt szegmensek milyen dichotómiában léteznek? Mintegy „jelteremtő és -értelmező küzdelem”¹², amelyben mindkét fél olvasata fontos. Ha már muzealizációról beszélünk, akkor ennek analógiájában megkérdezhetjük, hogy mi volt a „kiállítási koncepció”? Kinek szól az, amit reprezentálnak, kiket kívánnak megszólítani, milyen céllal és eszközzel?

Hogyan is jelenik meg a német nemzetiségi örökségesítés jó gyakorlataiban, illetve a néprajzi kutatásokban mindez? A kutatásunkban az örökségesítés kérdésének megjelenésével a hartogi prezentizmusra kell visszautalnunk, ahol a jelenben tapasztalható identitásfenntartás eszközeként olvashatunk az örökségesítési gyakorlatokból, mintegy a múlt-jelen-jövő kontinuumában. Az örökségesítés kérdésének megjelenése előtt közvetlenül az emlékeztettermelés, az emlékezet, reprezentáció és az identitás vizsgálati eredményeit látjuk, melyekben nemcsak a német lokális közösségek szokásvizsgálata zajlott, hanem azoknak a reprezentációs és emlékezeti tereknek az értelmezése, amelyek mintegy attribútumként jelenítették meg a nemzetiségi hovatartozást. A vizsgált és bemutatott elemek között szerepeltek tájházak, múzeumok, kisgyűjtemények, telepítési és elhurcoltaknak emelt emlékművek, mint ahogy ezek rendre azok az első szembetűnő jegyek voltak, amelyek esetében az örökségesítés gyakorlatai kiolvashatók, de a vizsgálatok még nem erre fókuszáltak. Hartog megfogalmazása, miszerint az örökség, emlékezet és megemlékezés rendszert alkot, és mindhárom az identitás

¹⁰ Biczó Gábor mindhárom megnevezés esetében utal arra, hogy azok a „hely” kulturális aspektusából táplálkoznak, és általuk kifejezésre jut az ember adott helyhez való viszonya. Biczó 2011: 14.

¹¹ Biczó 2011: 14.

¹² A kifejezést a turisztika kontextusában lásd: Pusztai 2011: 28.

irányába mutat,¹³ további gondolatokat indukál. A fogalmakat a cselekvő és cselekvés viszonyában kell néznünk, hiszen a hovatarozás kifejezése alapvetően feltételezi ezek összjátékát. Tudatos és tudattalan megnyilvánulások strukturált halmaza, amelyben a jelenben zajló örökségesítés gyakorlatai elhelyezhetők.¹⁴

A strukturált módok jó gyakorlatokat mutatnak, a múzeum vagy tájház kialakítása, az emlékművek létesítése, a társas összejövetelek megszervezése, a hozzájuk kifejlődő szokáscselekmények, rítusokkal együtt kerülnek bele. A kialakult formák strukturáltan helyezkednek el, követik őket egyéb gyakorlatok, annak érzetével, hogy nem elégednek meg egy-egy gyakorlati forma alkalmazásával. Erre jó példa lehet, hogy a már meglévők mellett a virtuális térben való mozgás is elterjedt, itt látnunk kell a jelen modernizálódó közösségek új technikai eszközkészletének bekapcsolásával a többszinterűséget, a hálózatot és azok átjárhatóságait. Tehát a gyakorlatok fenntartásának szükségszerű érzete ellenére, számolni kell annak változásaival, dinamikájával. Nem statikus, nem állandó, egyes elemei lekophatnak, illetve újak érkehetnek. A gyakorlatok átvétele szinte velejárója a lokális szintről regionális vagy térségi, de akár nagyrégiós szintre kiterjesztett minták követésénél. A nemzetiségi regionális találkozón látottak áramlása óhatatlan, strukturáltságukat pedig meghatározza a befogadó közösség állapota. Strukturált mintakövetés, jó gyakorlatok átvétele jelenik meg. A „*nekünk is van ilyen*” érték-narratívájából az „*ilyet mi is tudunk csinálni*” fordulaton át a cselekvésben aktivizálódásáig juthat a látott elem, olykor ellesett minta. Értékmentés, átörökítés, mintakövetés zajlik, amelyen keresztül a nemzetiségi hovatarozás kifejezése a nyitott és zárt, virtuális és valós helyeken egyszerre vagy külön-külön is megvalósulhat. Ennek következtében számos helyen található örökségelemet, ott lehet a közösségépítésben és a „szabadidőiparban” is.¹⁵

A térben mozgó közösség cselekvéseivel is jelzi a múlt és jövő közötti kapcsolatot. Az örökségesítés kérdése a jelenben strukturált cselekvések összessége a jövő nemzedék számára való „raktározás”¹⁶, amely állagmegóvást igényel, a konzerválás viszont nem örökérvényű. A folyamat valóban muzealizáció lenne térben és időben? *„Saját korunkat muzeifikáljuk, jóformán saját magunkat is múzeumba tesszük, s aztán nézegetjük. Ha ezentúl az örökség határozza meg kilétünket, akkor az »örökségesítés« mozgalma – akár imperatívusz, akár feladat – biztosan az általunk megélt pillanatnak, a prezentizmus krízise pillanatának lesz a megkülönböztető vonása.”*¹⁷ Az állagmegóvás tehát folyamat, amely adott esetben csak időszakosan segít a konzerválásban. A múzeumi szemlélet a nemzetiségi identitás fenntartásában, zárt és nyitott térben egyaránt

¹³ Hartog 2000: 17.

¹⁴ Az örökség nem tudományos fogalom, múltbéli javak/értékek közvetítésére, népszerűsítésére használt szabályozó kulturális és társadalmi eszme, amely a kommunikációban képződik és válik megtapasztalhatóvá. Lásd: Jakab-Vajda 2018: 10.

¹⁵ Hartog 2000: 18.

¹⁶ Hartog 2000: 20.

¹⁷ Hartog 2000: 22.

tükröződik, ennek kutatása pedig időszerű. Nem beszélhetünk patrimonizációról és annak a muzealizálódó folyamatáról úgy, hogy nem tekintjük át egy-egy lokalitás térstruktúráját, a terekbe ültetett jegyek strukturális és funkcionális alakzatait. Ne térnénk ki a kitelepítési vagy elhurcolási emlékművek létesítésének körére, az azokhoz kifejlődő rítusok mikéntjére. Nem hanyagolhatjuk el a térszerveződés vonatkozásában a településrészek elnevezését, azok fennmaradását, szóhasználatát. Ez esetben több olyan példát látunk, ahol falurész elnevezése jelzi a sváb/német betelepítés emlékét. Így például Balmazújvároson *Németfalunak* hívják azt a településrészt, ahova a németek letelepedtek,¹⁸ Gávavencsellőn *Svábfalunak* nevezik.¹⁹ Utóbbinál 2018-ban a Regionális Német Nemzetiségi Fesztivál keretein belül szentelték fel a településrészt jelző táblát.

A tájházak vagy múzeumok esetében is mindenkor feltételezendő az aktivitás, vagyis a „kiállítási” tér/terület bekapcsolása az aktivitási térbe. Mindkét település, Balmazújváros és Gávavencsellő esetében is olyan aktív cselekvő közösséggel találkoztam, akik számára a közösségi ház valóban az identitás fenntartásért való cselekvésben, ezzel együtt a szabadidős tevékenységekbe és a kollektív emlékezésbe is bekapcsolt térként funkcionál. A kultúra számos szegmensére kiterjedően valósul meg aktivitásuk. A létrehozott közösségi teret megélik, helyesebben beélik, a saját maguk által kialakított szokáselemekkel feltöltik, úgy hogy az új és a meglévő elemeket egyszerre jelenítik meg.

A feltérképezendő terek közül a mai német nemzetiségi kutatásokból kihagyhatatlan a helytörténeti monográfiák, emlékező falurajzok, vagy más néven a *Heimatbuch* műfajának értelmezései, amely esetében egy-egy település kimerevített emlékképe tárul elénk.²⁰ A kommunikáció tekintetében pedig vizsgálnunk kell a *Heimatbriefek* és *Heimatblätterek* magukon hordozott kultúrelemeit is. A megalkotott fesztiválok/társas összejövetelek szintén kihagyhatatlanok éppen azért, mert ezek a közösségi események a hagyomány részévé válhatnak, majd a kommunikatív emlékezetben már úgy épülnek be, mint fennálló értékek, ha úgy tetszik örökségelemet közvetítő mintázatok. Ennek következtében olyan esetet is láthatunk, amikor már nem a hagyományos kultúrelemeket elevenítik fel, hanem az egykoron megalkotott eseményt, amely már korábban is azt a célt szolgálta, hogy az addig elhalt kultúrelemeket revitalizálja. Ugyanakkor felmerül a szervezőkben is a kérdés, hogy voltaképpen meddig, még hányszor tudják megrendezni a sváb találkozókat, összejöveteleket? Meddig lesznek regionális találkozók, kik lesznek az identitásőrző közösség tagjai? Hányszor lehet újraalkotni egy múzeumot, de ha már újraalkotásról beszélünk, akkor annál az is

¹⁸ Balmazújvárosra már 1764-től érkeznek református németek szórványosan, majd 1766-ban nagyobb tömegben települnek át a mai Soltvadkertről, bár vadkertiek feltehetően már 1754-től is felbukkantak Hajdúszoboszló nyugati részén. A Balmazújvárosi németek történetét lásd: Katona 2012.

¹⁹ A vencsellői németek letelepítése a Desseffy család nevéhez fűződik, 1785-1786-ra datálják. Lásd: Kujbusné dr. Mecsei 2000: 93.

²⁰ A műfaj néprajzi hasznosíthatóságáról lásd: Marinka 2012: 344-368.

kérdéses, hogy a megalkotott installáció milyen kort reprezentáljon? A hercegkútiak²¹ sváb tájházát kétszer is sikerült a település lakosságának tárgygyűjteményeivel feltölteni. Az első Sváb Tájház 2002-ben épült, az oldalfalán látható táblán az alábbi olvasható: „Az épület egy 100 esztendővel ezelőtti hercegkúti lakóház hű másolata, melyben a berendezési és a használati tárgyak korabeliek, a település tulajdonában vannak.” A tábla mellett függő másik tablón olvashatók a Sváb Tájház rekonstrukciójának adatai, miszerint 2006. június 28-án villámcsapás érte az épületet, ennek következtében leégett. Az épületet 2007-ben építették újra, berendezési tárgyait ismételten a település lakói adták össze. A közös érdek és akarat, az addig megtartott emlékek lehetővé tették, hogy az örökségesítés ezen gyakorlata, amelyben egy újabb tájházat alkottak újra, megvalósuljon.

A napjainkban tapasztalt örökségesítési gyakorlatok nem mind újkeletűek, a korábbiakhoz képest a jelenben tapasztalhatók esetében látnunk kell azok lendületét. A reprezentációknál az autentikusság kérdése, kisközösségi és regionális szinten is felmerül. *Kié az igazi, az eredeti?* Mindenki a magáét vallja annak, és saját konstrukciójuk tekintetében az is, hiszen az, amit ők látnak, az a saját fejleményük. Wang szerint az autentikusság nem statikus, az adott kor elvárásait követi, ahhoz alkalmazkodva pedig az értelmezése is módosul. Wang mellett Bendix hagyománnyal kapcsolatos nézete említendő, amelyben kifejezi annak jelenben való és egyénfüggő értelmezését. A hagyományt előhívók vagy megkonstruálók mindig valakinek a preferenciáira építkeznek.²² A kultúrában viszont mindenkor voltak ilyen értékadók, akikhez viszonyítva konstruálódtak tevékenységek és viselkedési alakzatok, gyakorlati formák. A preferenciát nyújtó egyének mindenkori megléte teszi lehetővé, hogy a hagyomány megalkossa vagy újraalkothassa önmagát. A saját fejlemények, pontosan a preferált értékek és értékadók tekintetében alakulnak olyanná, amilyenek.²³ Az örökségesítés mintázatai tehát mintakövetések következtében formálódnak, az alkalmazott gyakorlatok függvényében alakulnak, egyéni színezettel adaptáltan élhetnek, amelyben az emlékezettermelés során összefonódik a múlt a jelennel, az örökségesítés által pedig a jelen a jövő nemzedékei irányába mutat.

Láthattuk, hogy a folyamatos állagmegőrzés fontos, amely esetében társadalmi konvenció függvényében értelmezhetjük a hagyományos és az új elemeket, ma már mindegyiket az örökség részeként, tér és idő

²¹ Hercegkút történetét a 1750-től lehet nyomon követni, amikor is egy osztrák főnemesi család sarja, Trautson János Vilmos magánföldesúri vállalkozásában német családok áttelepítését szorgalmazta. Naár 2010: 21.

²² Ning Wang és Regina Bendix gondolatait közvetíti, illetve a dusnoki rácok példáján továbbgondolja: Rózsa 2011: 124.

²³ Egy lokális példa éppen a nagykállóiak Kállai kettős tánca: az elmúlt 70 évben több generáció előadásában többféle feldolgozásban került a tánc színpadra. Minden generáció a maga feldolgozását vallotta eredetinek, sajátjának, érthető módon, hiszen minden generáció azon a saját maga előadott változón keresztül élte meg a tánchoz való kötődését, és ezzel együtt a helyi identitását is.

függvényében, hiszen valamikor az is új elem lehetett, amelyet ma már autentikusnak tartunk. Az autentikusság nem egy adott tárgy állandó sajátosságát jelenti, hanem olyan változóként értelmezhető, amely különböző érdekű társadalmi csoportok „vitájában” konstruálódik.²⁴ Adott esetben ez a változó a kulturális elemekre és sajátosságokra is érthető, ha már a muzeizált környezetről és benne lévő „kiállítási térről” beszélünk. A múzeum analógiájában nézve ismernünk kell a múzeum működését. Akkor beszélhetünk az örökségesítés egyenértékűségéről a muzeizáció kontextusában, ha tisztában vagyunk a múzeumi jelleg ismérveivel. Ha az örökségesítésben az örökre fenntartást értjük, és ennek kontextusában nézzük a nyitott múzeum vagy a muzeizáció fogalmát, akkor nem számolunk a múzeum jelentéstartamával. A múzeum nem jelent statikusságot, a benne kiragadott időmetszetek nem egyedüliek. A 21. századi muzeológia már túllépett ezen és túl van a szellemmúzeum – „élő múzeum” fogalmi kereteinek megalkotásán is.²⁵ Ez esetben a múzeum kifejezés sem konnotálja ma már a változatlan megőrkítést, hanem, csak az örökségelemek védelmét. Egy „tárgyat” konzervál, de a környezet, amelyben a „tárgy” helyet kap, nem képes és nem is akarja változatlanul hagyni azt. Az állandó kiállítás kifejezés sem az életfogytig tartó állandóságot jelzi, hiszen ez ebben a formában képtelenség, sokkal inkább az állagmegóvás tényét és a kontextus fenntartásának igényét, amelyben a közzététel zajlik, de az időszerűsége ennek is elmúlhat.

Az örökség kontextusában ott rejtezik a múlt, jelen és a jövő kontinuum, viszonyrendszere,²⁶ a cselekvések kontextusában az egymásrahatást és az oda-vissza működő válaszreakciókat is kiolvashatjuk. *„...az örökség az idő válságának – vagy e válság kifejezésére használt – egyik megfogalmazása, amelyben a jelen, a jelen dimenziója mindig is kulcsfontosságú volt.”²⁷* A „kiállított tárgyak” esetében is alkalmazkodást látunk a jelenhez. Tehát elfogadva Hartog értelmezését az időtapasztalat jelentős tényező a környezet örökséggé alakításának folyamatában.

A fenti gondolatok korántsem lezártak, kérdésfeltevésekkel kitekintésszerűen utalnunk kellett arra, hogy milyen további kapcsolódási pontokat rejt kutatási irányunk, hiszen a téma számos esetelemzés megvalósítását igényli, melynek következtében a magyar és a nemzetiségi minták összevetése is szükséges. Nemcsak magyarországi német példát látunk, hiszen számos más nemzetiséghez tartozóan is említhetünk jó gyakorlatokat, melyek a település egészére kiterjedő örökségesítést valósítanak meg, így például a Mohácsi busójárás. Mindegyik esetében ma

²⁴ Ning Wang autentikussággal kapcsolatos gondolataira utal Pusztai Bertalan is, megfogalmazva annak társadalmi konstrukcióként való értelmezését. Lásd: Pusztai 2011: 27–28.

²⁵ Példaként kiemelve lásd azon felfogást, amikor a múzeumi gyűjteményben a mindennapi kultúra egyszerre jelenik meg, mint megélhető gyakorlat, és mint kulturális örökség. Frazon 2003: 84.

²⁶ Vö. Hartog 2006, 183.

²⁷ Hartog 2006: 187.

már mindezek strukturáltságának vizsgálata sokkal eredményesebb, mint annak a kiderítése, hogy mi az eredeti...

Irodalomjegyzék

- Biczó Gábor (2011). A hely és a reprezentáció. In Fejős Zoltán (szerk.), *Színre vitt helyek* (pp. 7-17). Budapest: Néprajzi Múzeum.
- Frazon Zsófia (2003). Témák és tárgyak – a kiállítás, mint alkalmi gyűjtemény. In Fejős Zoltán (szerk.), *Néprajzi jelenkutatása és a múzeumi gyűjtemények változása* (pp. 82-88). [MaDok-füzetek, 1]. Budapest: Néprajzi Múzeum.
- Hartog, François (2000). Örökség és történelem: az örökség ideje. *Regio*, 11 (4), 3-25.
- Jakab Albert Zsolt, & Vajda András (2018). Örökség: etnicitás, regionális identitás és territorialitás. In Jakab Albert Zsolt, & Vajda András (szerk.), *A néprajzi örökség új kontextusai. Funkció, használat, értelmezés* (pp. 7-28). Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság.
- Katona Mária (2012). *Két évszázada Balmazújvároson. A balmazújvárosi németek története*. [2. kiadás]. Debrecen: Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága.
- Kujbusné Mecsei Éva (2000). Hétköznapok a XVIII–XIX. században. In Nagy Ferenc (szerk.), *Gávavencsellő: Tanulmányok Gávavencsellő történetéről* (pp. 75-102). Gávavencsellő: Gávavencsellő Nagyközségi Önkormányzat.
- Marinka Melinda (2012). „Heimatbuch” – egy sajátos műfaj jellemzőiről és néprajzi hasznosíthatóságáról. *Ethnographia*, 123 (4), 344-368.
- Naár János (2010). Trautsonfalva létrejötte. In Tamás Edit (szerk.), *Hercegkút* (pp. 21-30). Hercegkút: Hercegkút Község Önkormányzata.
- Pusztai Bertalan (2011). Paradigmaváltások a kultúrakutatás autentikusság értelmezésében. In Fejős Zoltán (szerk.), *Színre vitt helyek* (pp. 18-31). Budapest: Néprajzi Múzeum.
- Rózsa Mariann (2011). Etnikus marketing az Alföldön. In Fejős Zoltán (szerk.), *Színre vitt helyek* (pp. 112-126). Budapest: Néprajzi Múzeum.